

Хурметбекқызы А., Тохметова А.А., Шаймерденова Ф.Е., 3 курс
(Қарағанды Бөкетов университеті)

Ғылыми жетекші – э.ғ.м., экономика және халықаралық бизнес кафедрасының оқытушысы
Нұржан М.Ә.

КӘСІПОРЫННЫҢ БАНКРОТТЫҚҚА ҰШЫРАУ ЫҚТИМАЛДЫҒЫН ТАЛДАУ ЖӘНЕ БОЛЖАУ

Мақалада қазіргі таңдағы нарықтық қатынас кезіндегі кәсіпорындардың қаржылық жағдайына талдау жүргізіледі. Нәтижесінде кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігін тиімді түрде арттыруға болатындығына көз жеткіземіз. Кез-келген кәсіпорын қаржылық қиындыққа, төлем қабілетсіздігіне, банкроттыққа тап болуы мүмкін. Бұл мақаланың басты мақсаты кәсіпорынның банкроттығын болжау тәсілдерін қолдана отырып, есеп жүргізу. Гретл бағдарламасы арқылы ЖШС "Камертон компаниясы" үшін таза табысына регрессиялық модель құрылып, болжам жасау. Нәтижесінде алдағы уақытта кәсіпорынның қаржылық жағдайы орташа деңгейде екені көрсетілген.

Кәсіпорынның қаржылық жағдайы оның көрсеткіштер жиынтығымен сипатталады. Нарықтық жағдайда кәсіпорынның қаржылық жағдайының сыртқы факторы ол төлем қабілеттілігі болса, ал ішкі факторы ретінде: ақша айналымы, тауар айналымы, кірістері мен шығыстарының тепе-теңдігін көрсететін қаржылық тұрақтылық

Қазіргі таңда әрбір кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін компанияның банкроттығын уақытында болжап, сақтану қажет. Ең алғашқы кәсіпорындардың банкроттыққа ұшырауы туралы зерттеу жұмыстары XX ғасырдың ортасында АҚШ елінде басталған [1].

Еліміз өз тәуелсіздігін алғаннан кейін өз алдына дербес мемлекет болып өзінің экономикалық жағдайы тұрақтала басталды. Мәселен, 1999 жылы ЖІӨ 2,8 пайызға; 2000 жылы 9,7 пайызға; 2002 жылы 13,5 пайызға өсіп қарқынды өсу темпі байқалады. Бұндай көрсеткіш еліміздің мұнай-газ кешенінің дамуымен, көптеген кәсіпорындардың ашылуымен, өзге де салалар бойынша зауыттардың ашылуымен тікелей байланысты.

Кәсіпорындардың ішіндегі сүт өнімін өндіретін ЖШС "Камертон" компаниясының негізінде банкроттыққа ұшырау ықтималдығына есеп жүргіземіз. Бұл кәсіпорын Қазақстан нарығында 2005 жылдан бастап жұмыс жасауда.

Камертон компаниясы жоғары сападағы сүт өнімдері мен сапалы азық-түлік өнімдерінің кең ассортиментін ұсынады. Сонымен қатар бұл кәсіпорын Украина, Қырғызстан, Ресей және Еуропа өндірушілерінің реми дистрибьюторы болып табылады. Өз қоймасы мене өндіріс алаңы бар даму үстіндегі кәсіпорындардың қатарында.

ЖШС "Камертон" компаниясының 2019-2021 жыл аралығындағы төлем қабілеттілігі мен қаржылық жағдайының балансын талдаймыз Қарастырып отырған Камертон компаниясының қаржылық жағдайы жағынан тұрақты екенін көре аламыз.

2020-2021 жылдың соңындағы мәліметтерге сәйкес кәсіпорынның баланс өтімділігінің ағымдағы көрсеткіш бойынша 1,13 және 1,17 ге тең. Бұл ағымдағы өтімділік коэффициентінің құны қысқа мерзімді міндеттемелерді жабуға жеткілікті деңгейде екендігін көрсетеді. Мерзімді өтімділік коэффициентінің шыққан шамасы да қолайлы орташа деңгейде. Ал, абсолютті өтімділік коэффициенті болса 0,45 және 0,63 ке тең.

Банкроттық ықтималдығын есептегенде қолданылатын модельдер бірдей нәтиже бермеуі мүмкін. Кәсіпорынның қаржылық жағдайын дәлірек көрсететін Таффлер моделін қолданамыз. 1977 жылы британдық ғалым Р.Таффлер ұсынған қаржылық көрсеткіштер негізінде

кәсіпорындардың банкроттығын болжау әдісі негізінде келесі кестеде нәтижесі берілген.
 $Z=0,53K1+0,13K2+0,18K3+0,16K4$ [2]

Бұл әдіс бойынша кәсіпорынның банкроттық ықтималдылығы кем дегенде алдағы жылы банкроттыққа ұшырамайтынын көрсетеді. Егер шыққан мән $Z>0,3$ үлкен болса банкроттық ықтималдылығы төмен. Екі әдіс бойынша да ЖШС "Камертон компаниясы" алдағы жылда банкроттыққа ұшырау ықтималдығы төмен.

Қазіргі таңда кәсіпорынның дамуы мен тұрақты өсуі тікелей оның қаржылық тұрақтылығы, өтімділігі және төлем қабілеттілігіне байланысты. Осы ЖШС "Камертон компаниясы" табысына байланысты регрессиялық талдау жасаймыз (кесте-4). Регрессиялық талдау бір-біріне функционалды тәуелділіктегі кәсіпорынның қаржылық есебінің көрсеткіштер арасындағы ықтимал байланысты көрсетеді. Бұл әдіс кәсіпорынның "пайда мен залал" туралы есебін қолдана отырып, қаржылық тұрақтылық көрсеткіштері арасындағы байланыс теңдеу арқылы анықталады.

Бұл әдіс кәсіпорынның "пайда мен залал" туралы есебін қолдана отырып, қаржылық тұрақтылық көрсеткіштері арасындағы байланыстың тығыздығын анықтау үшін зертеуде қолданылады [3].

Қорыта келе, елімізде қазіргі таңда кәсіпорындардың саны артып жатқанын және шағын орта кәсіптің даму үстінде екенін байқаймыз. Алайда көптеген кәсіпорындарға сыртқы факторлардың әсерінен қаржылық тұрақтылықтың болмауы, төлем қабілеттілігінің төмендеуі, банкроттыққа ұшырау ықтималдығы да өс әсерін тигізеді. ЖШС "Камертон компаниясы" баланс өтімділігі орташа деңгейде деген қорытынды жасауға болады. Бірнеше әдіспен кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығына талдау жасалынды. Банкроттық ықтималдылығын бағалау кезінде Э. Альтманның бес факторлы әдісі бойынша кәсіпорын жасыл аймақта. Р.Таффлер әдісінің нәтижесіне сәйкес кәсіпорынның қаржылық жағдайы тұрақты. Гретл бағдарламасы бойынша кәсіпорынның таза пайдасына регрессиялық теңдеу құрылып, болжам жасалынды. Болжам бойынша бұл кәсіпорынның таза пайдасы да орташа деңгейде жыл сайын өсіп отыр.

Әдебиеттер

1. Мейірбеков А.Қ., Әлімбаев Қ.Ә. Кәсіпорын экономикасы.-Алматы, 2016 ж.
2. Ұлттық статистика бюросы Қазақстан Республикасы стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі <https://stat.gov.kz>
- 3.3 Алтайбаев Ш., Кунанбаев А. Теоретические основы банкротства Финансы Казахстана. – Алматы, 2002

Черчинян Р.Р., Паладий.Д.В. 2 курс (Карагандинский университет Букетова)
Научный руководитель – м.э.н., ст. преподаватель Мусина С.Т.

ВЛИЯНИЕ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГИЙ В ФИНАНСОВОЙ СФЕРЕ КАЗАХСТАНА

Блокчейн-технологии являются актуальными в современном мире благодаря своей способности обеспечивать децентрализованное и надежное хранение данных, а также обеспечивать прозрачность и невозможность их подделки. Они применяются в различных отраслях, таких как финансы, здравоохранение, логистика и государственное управление, для повышения эффективности, безопасности и доверия в сетевых системах.

В Республике Казахстан, блокчейн-технологии также оказывают свое влияние в настоящее время. В Казахстане официальное использование блокчейн-технологии началось с 2018 года. На тот момент были предприняты шаги по внедрению блокчейн-решений в различных отраслях, таких как финансы, государственное управление и логистика. Например, в 2018 году Национальный Банк Казахстана объявил о пилотном проекте по использованию блокчейн-технологии для обеспечения безопасности и прозрачности финансовых операций.